

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Leonardi Lessii E Societate Iesv Theologi. In D.
Thomam De Beatitudine. De Actibus Humanis. De
Incarnatione Verbi. De Sacramentis Et Censuris.
Prælectiones Theologicae Posthumæ**

Lessius, Leonardus

Lovanii, 1645

Art. 2. Vtrum humanitas Christi adoranda sit adoratione Patriæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72898](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72898)

Ratio huius propositionis est; Quia hic homo Christus, est verus Deus: ergo eadem adoratione colendus, quâ Deus. Patet Consequentia, ex communicatione idiomatum. Sicut enim eadem diuinitate, quâ Verbum est Deus, etiam hic homo est Deus; ita eadem adoratione, quâ Verbum adoratur, etiam hic homo adoratur. Confirmatur; Quia si hæc persona esset tantummodò Deus, haud dubiè esset colenda cultu latriæ: atqui assumptione naturæ humanæ non minuit diuinam dignitatem: ergo etiam sub humanâ naturâ est latriâ colenda: Sicuti persona Regis, etsi vili habitu sit induta, nihilominus eodem honore digna est, quo antea quando erat in purpurâ.

Dico Secundò; Eadem numero adoratione latriæ, quâ adoratur Christus seu Filius Dei, simul adoratur humana natura assumpta; non quidem per se primò, sed secundariò. Est certa hæc propositio, & contraria est erronea. Docent illam communiter Doctores in 3. dist. 9. & D. Thom. hinc ad 2. & art. 2.

Probatur Primò, Ex Synodo III. cap. 8. vbi Synodus etiam hanc veritatem intendit; vt docet Cyrillus in Apologetico, qui Author est horum duodecim Capitulorum; idque confirmatur ex Athanasio, qui anathema imprecatur ei, qui negat Christi carnem adorandâ, vt Dei & Domini carnem. Idem patet ex Concil. Trid. sess. 13. c. 5. vbi dicitur, *Latriæ cultum qui vero Deo debetur, huic Sanctissimo Sacramento exhiberi ab omnibus fidelibus ob presentiam diuinitatis: vbi aperte insinuat carnem Christi adorandam cultu latriæ.*

Secundò Probatur ex Patribus. D. Ambrosius lib. de Dominicâ Incarnationis Sacramento c. 7. Numquid, inquit, cum in Christo imaginem Dei, (id est, Verbum) & crucem (id est, Humanitatem crucifixam) veneramur; diuidimus eam? Quasi dicat; eadem adoratione veneramur Verbum diuinum & humanitatem crucifixam. Idem lib. 3. de Spiritu sancto c. 12. dicit, *Angelos non solum diuinitatem, sed etiam scabellum pedum eius adorare; & per scabellum intelligit carnem assumptam.* Quomodo eundem locum intelligunt Augustinus & Casiodorus in illu locum Plal. 98. *Adorate scabellum.*

Epiphanius in Ancorato dicit carnem simul cum Verbo adorari, sicut purpura coadoratur Regi. D. Augustinus serm. 58. de verbis Domini: *Sed illi (scilicet Gentes) adhuc replicabunt; & dicent: quid, quod carnem eius, quam creaturam esse non negas, simul cum diuinitate adoras; & ei, non minus, quam diuinitati deseruis?* Respondet August. *Ego dominicam carnem, imò perfectam in Christo humanitatem, propterea adoro, quod à diuinitate suscepta est, & Deitati vnita.* Adfert exemplum purpuræ, quæ simul cum Rege adoratur, dum Rex illa indutus est; quando autem exuta est, non adoratur. Theodoretus, qui antea cum Nestorio contrarium fenserat, in 1. c. ad Ephesios, explicans illud v. 19. *Secundum operationem potentia virtutis eius, &c.* Quod sumpta ex nobis natura, eiusdem honoris cum eo, qui sumpsit, sit particeps, vt nulla videatur esse adorationis differentia; vt nulla videatur esse adorationis differentia; vt nulla videatur esse adorationis differentia;

Damasceus, hoc omne miraculum superat. Denique Damascenus lib. 3. de Fide c. 8. *Non in adorabilem eius carnem dicimus; adoratur enim in hypostasi Verbi, quæ eius facta est.* Vide eundem lib. 4. c. 2. & alibi. Confirmatur eadem veritas ex vsu Ecclesiæ, quæ adorat Christi corpus in Eucharistia, & non solum diuinitatem. Hinc etiam natura humana dicitur sedere ad

dexteram Patris, id est, habere gloriam diuinitatis; vt rectè Damascenus lib. 4. de Fide cap. 2. Idem quoque thronus, eademque adoratio tribuitur Deo & Agno. Apoc. 5. & 22:

Tertiò Probatur Ratione: Quia totus Christus est simpliciter vnus, & vna persona constans duabus naturis: ergo eadè adoratione totus adoratur propter excellentiâ diuinitatis, quæ in ipso est: ergo simul censentur adorari illa, ex quibus Christus constat. Et Confirmatur, Quia cum adoramus hominem Sanctum, non solum adoramus eius animam, sed etiam corpus, vt rectè docet Cyrillus in Apologetico ad octauum Capitulum; quamuis ratio adorandi, nempe sanctitas, sit tantum in anima: ergo similiter, dum adoramus Christum, etiam adoramus ipsius humanitatem, quamuis excellentia diuina primò & per se sit in personâ, non in humanitate.

Idem Cõfirmatur similitudine Nicetæ in orationem quinquagesimam primam Nazianzeni: *Natura humana, inquit, vnita Verbo, est instar globuli ferrei in immenso igne constituti, qui ita ignitur, vt totus in ignem versus videatur. Atqui si ignem, inquit, illu fugeremus, simul ipsum ferrum fugeremus. Pari modo, dum reueremur Christi diuinitatem, simul humanitatem reueremur.* Quam similitudinem habet etiam Damascenus lib. 4. de Fide c. 3.

Dixi, Non primò adorari humanitatem; quia quod primò & principaliter adoratur, est persona; vel certè, natura ea cui excellentia primò competit: reliqua autem solum concomitanter vel secundariò; vt corpus & partes corporis: nam honor in hæc redundat.

Dices; Si humanitas non adoratur per se: ergo per accidens. Respondeo; Posse id admitti cum Durando d. 9. q. 2. Illud enim generatim per accidens dicitur adorari, cui ipsa excellentia non conuenit; sed ipsum tantummodò adiunctum est habenti excellentiam. Melius tamen dicitur adorari per aliud & concomitanter, ne videamur significare vnionem diuinitatis cum humanitate esse accidentariam. Per accidens autem propriè adoratur thronus & vestis vnâ cum Rege.

ARTICVLVS II.

Vtrum Humanitas Christi adoranda sit adoratione Latriæ?

Respondetur Primò, Humanitas Christi, si consideretur, vt res adorata in Verbo, siue vt obiectu & terminus adorationis cum Verbo, sic adoratur cultu latriæ, quo ipsum Verbum Incarnatum. Ratio est; Quia adoratio propriè tendit primariò in hypostasim, secundariò autem terminatur ad ea quæ hypostasi coniuncta.

Resp. Secundò, Si humanitas consideretur vt ratio adoradi, seu vt ornata omni munere gratiarum, sic adoratur in persona Verbi hyperdulia.

Notandum est, D. Thomam hinc loqui de humanitate, quatenus est aliquid ipsius Christi, scilicet natura vel pars. Et sic intelligenda vtraque Conclusio. Nam obiectum completu adorationis, cui primò & per se conuenit adorari, est hypostasis; partes autem solum comitanter, & ratione totius adorantur. Vtrum quia etiam ipsa natura potest adorari, vt patet tum in natura diuina, dum Deus tribus Personis communis adoratur; tum in Spiritibus

N n ij ritibus

Humanitas adoratur eadè latriâ qua Filius Dei, et si secundariâ.

Probatur ex Concilio.

Probatur ex Patribus.

Ambros.

Epiphanius.

Augustinus.

Caro Christi Verbo coadoratur, vt purpura cum Rege.

Theodor.

Damasceus.

6 Probatur ex Ratione.

Cur natura humana simul coadoratur Verbo.

Similitudo globi ferrei candentis.

Cur tamen humanitas Christi non primò, sed secundariò adoratur.

An adoratur per accidens.

Expositio mens D. Thomæ.

ritibus Sanctorum; nam & illis nos possumus submittere, & submissionis notam exhibere, etsi non tam proprie quam personæ, eò quòd non concipiatur natura creata, vt quid completum: hinc oritur

D V B I V M I.

Quomodo ipsa natura humana Christi per se spectata, vt terminus integra adorationis, sit adoranda propter dignitatem persona cui coniuncta est, ita vt persona sit pura ratio adorandi, non id quod adoratur?

8
Humanitas ob dignitatem em Verbi vnici digna est aliqua adoratione

Respõdeo & Dico Primò, Natura humana in Christo, ob hanc dignitatem, quam ex vnione Verbi contrahit, est digna aliqua adoratione. Ita Scotus in 3. dist. 9. §. Praestat vna. & sequenti. Durandus ibid. q. 3. Gabriel q. 1. a. 2. & in Canonè Missæ lect. 50. Caietanus hoc loco. Ratio est, Quia humana natura est capax venerationis: & ex hac vnione cum Verbo habet summam excellentiam; fit enim supremo modo particeps diuinitatis, sicut ferrum ignitum fit particeps ignis. Atqui ratione huius digna est, vt omnis creatura se illi submittat, & huius submissionis symbolum edat: quod nihil est aliud quàm adorare, siue adoratio.

9
Hac adoratio est ab habitu latræ, & minor tamen quàm adoratio Verbi.

Dico Secundo, Hæc adoratio videtur procedere ab habitu latræ, quia est propter excellentiã increatam; non tamen est eiusdem rationis & perfectiõnis, ac adoratio Verbi; sed est adoratio minor. Docent ijdẽ Auctores, qui suprà. Ratio est, Quia excellentia illa increata, ob quam honor defertur, aliter refertur ad humanitatem, aliter ad Verbum diuinum: nam Verbo inest essentialiter, humanitati autem solùm communicatur tamquã illam sustentans & terminans; ergo non tribuit parem rationẽ adorandi. Ad hoc enim non solùm requiritur par excellentia in se; sed etiam æquẽ perfecta cõmunicatio. Confirmatur Primò, Quia excellentia diuinitatis, humanæ naturæ est quasi extrinsecas; non enim ipsa est intrinsecè Deus, sicut Verbum; sed solùm Deificatur: ergo tota dignitas, quam ipsa præcisè habet à diuinitate, est vnio & respectus ad illam. Atqui in infinitum minus est vniri diuinitati, etiam substantialiter, quàm essentialiter includere diuinitatem. Confirmatur Secundo, à simili. Nã humanitas Christi, etsi possit amari ex charitate, sicut Deus (vt cum ob illam singularem vnionem cum Deo, volo illi omnia bona, quibus digna est) hic tamen amor non erit amor super omnia, ac proinde non tam perfectus, quàm is, qui Deo debetur: ergo simile est in adoratione. Hinc patet hanc adorationem non esse latræ. Latræ enim est summus cultus, & respondet amori super omnia. Fortasse tamen vocari poterit latræ inferior, vt quidam volunt; vel respectiua, vt Gabriel: Nam procedit ab habitu latræ, qui inclinatur in excellentiam increatam, & in omne id, quod illi quoquo modo coniunctum est: sicut charitas inclinatur in bonitatem increatam, & in omne id, quod ad illam ordinem habet.

10
1. Obiecti.

Dices Primò, Quãdo honoratur vir iustus propter iustitiam; etiã ipsa iustitia intrinsecè continetur in obiecto adorationis; & si ipsa esset rationis capax, primariò cõferetur adorari: ergo similiter, dum humanitas adoratur propter diuinitatẽ coniunctam, ipsa diuinitas primariò adoratur verã la-

triã, cum ipsa sit rationis capax: humanitas autem eãdem latrã colitur concomitanter.

Ob hanc rationem, & quãdam Conciliorũ ac Patrum locutiones (de quibus infra) quidam reiciunt hunc modum adorationis. Sed dicendũ est, Humanitatem hinc considerari, non vt includit diuinitatem, sicut homo iustus iustitiam includit; sic enim argumentũ procederet. Nam hæc est adoratio totius cõpositi ex humanitate & diuinitate; quod compositum si adoretur ob excellentiã diuinitatis, erit latræ, iuxta id quod art. 1. dictum est: sic enim adoramus Christum. Sed humanitas hinc cõsideratur secundum se, vt ordinem habens ad diuinitatem, tamquam ad quid extrinsecum eius rationi, à quo tamen infinitam dignitatẽ trahit: & sic nõ primariò adoratur diuinitas, sed humanitas. Redundat tamen hic honor in diuinitatem, tamquam in causam quasi formalem totius dignitatis obiecti, & adorationis.

Dices Secundo, Si humanitati debetur aliquis distinctus honor à latrã Verbo exhibendã: ergo Christo debentur duę adorationes, quòd est contra Concilia suprà citata, quæ tantum vnã Christo deberi dicunt, per quam etiã humanitas adoratur. Et Concilium Alexandrinum à Cyrillo celebratum, damnat eos qui dicunt; Adoro visibilem, propter inuisibilem, vt patet ex epistola 10. inter epistolas Cyrilli.

Respondeo; Cõcilia, & Patres solùm intendunt damnare eos, qui docent totum Christum non debere vnã adorationem latræ coli, quasi in Christo sint duę personæ, quarũ altera simul cum altera, vtraque pro suo modo colatur. Similiter negant duas naturas adorari in Christo, tamquam subsistentes in proprijs personis; vt patet ex testimonio Athanasij apud Cyrillum in Apologetico ad octauum Capitulum, & ex Can. 9. Synodi V. Non tamen negant hanc vnã personã secundum diuersas naturas, & diuersas in illis naturis excellentias, posse diuersis modis coli. Pari modo non intendunt negare naturam humanam posse seorsim spectari, tamquam naturam, & sic venerationis esse obiectum, quamuis non completum obiectum vt persona.

Dices; Si Patres hæc nõ intendunt negare, cur ergo sic absolute negant duas adorationes, & vnã præscribunt, quasi nullo sensu possint esse duę?

Respondeo; Absolute negant duas: Primò, Quia loquuntur in sensu Nestorij, cum quo ipsis est negotium. Vnde & præscribunt vnã, excludendo duas Nestorianas, quæ scilicet terminentur ad duas personas; non duas, quæ terminentur ad vnã personam: vt patet ex artic. 1. Secundo, Quia consuetudo populi Christiani tantum vnã adorationem nouit Christo exhibere, scilicet latræ; idque merito: tum, quia hæc absolute Christo debetur, altera solùm secundum quid, scilicet humanitatem: tum, quia cultus latræ est perfectissimus: cuique autem tribuendus est titulus & honor respondens eius supremæ dignitati; vt constat exemplis humanis. Nam ei, qui simul est summus Rex, & alio titulo dominus paruuli oppidi, non honorabitur solùm vt dominus illius oppidi; sed in praxi semper dabitur ei honor regis: ita etiam in proposito. Vnde fateor hanc adorationem non esse vsitatam; posse tamen adhereri ab eo, qui excellentias diuersas in Christo potest distinguere.

DVBIVM

DVBIVM II.

Virum Humanitas Christi ratione donorum supernaturalium gratia & gloria, possit adorari?

Respondeo, & Dico Primò, Possè. Ita docent Scotus, Durandus, Gabriel supra, & Caietanus hic, & expressè D. Thomas in Corpore. Probat, Quia humana natura per se est capax honoris, cum sit natura rationalis; & ratione horum donorum est honore & adoratione dignissima.

12 Potest sc adorari.

Dico Secundo, Hæc tamen adoratio non erit latría, sed hyperdulia. Non latría; quia nititur excellentiã creatã; latría autem nititur excellentiã increatã. Vnde D. Augustinus serm. 58. de verbis Domini: Si hominem separaveris à Deo; illi numquam credo, scilicet fide Catholicã, nec seruo. Veluti si quis purpuram aut diademata Regis iacens inuenit, numquam ea adorabit. Et Damascen. lib. 4. De fide cap. 3. ait, Per se carnem Christi esse inadorabilem, scilicet latríã. Quòd verò hic cultus erit hyperdulia; Probat, Quia dona creata quæ sunt in Anima Christi, inter omnes creatas excellentias plurimùm eminent; ergo ratione huius eminentiæ debetur illi excellens dulcia, quæ significatur nomine hyperdulia; quæ non est specie distincta à dulcia alijs Sanctis debita, sed est eiusdem rationis; excellentior tamen in eadem specie: sicut gratia & beatitudo, quæ sunt ratio formalis huius cultus de quo nos hic agimus, & in Christo, & in alijs Sanctis, est eiusdem speciei, tantummodò secundùm maius & minus distincta.

Nō Latría, sed Hyperdulia.

Hæc Hyperdulia non distinguitur specie à Dulcia alijs Sanctis debita.

Petes; In Christo est dignitas Capitis, Sacerdotis, mediatoris; quis cultus debetur ob hæc? Respondeo; Si in hisce titulis solùm formaliter spectetur illa dignitas moralis, quæ conuenit Christo in humana natura ex vnione huius naturæ cum Verbo diuino, & deputatione Dei; sic debetur ei talis adoratio, qualis ob dignitatem, quam habet natura humana ex vnione; quia hi tituli includunt dignitatem vnionis, vt patet ex supra dictis. Si autem spectetur etiam fundamentum illius dignitatis, & totum id, quod ad constitutionem talis Sacerdotis, Capitis, & Mediatoris requiritur, sic debetur latría; nam fundamentum huius dignitatis, intrinsecè includit suppositum diuinum, & naturam humanam; ita etiam ratio Mediatoris, ratio talis Capitis, & talis Sacerdotis. Vbi etiam, Aduertendum est, Christo non deberi latríã ob beneficium Redemptionis, nec Deo ob beneficiũ creationis, vt quidam dixerunt; nisi de causa motiua & inductiua loquaris: sed ob excellentiam illam, à qua Christus habet, vt sit prima causa redemptionis & creationis.

13 Qualis adoratio debita humanitati ob dignitatem Capitis, &c.

An Christo debentur Latría ob beneficium Redem. psonis?

Dices; Honor est testimonium excellentiæ; ergo qui Christũ honorat ob excellentiam creatam, insinuat hanc esse præcipuam causam excellentiæ cur sit honore dignus; ergo potiùs afficit illum contumeliã, quàm honore. Sicuti si quis maximum Monarcham honoret titulo parui oppidi.

Respondeo; Si in Christo solùm esset excel-

lenti, vnus generis, posset argumentum aliquam vim habere; sed quia est diuersi generis, nempe creata & increata, realis & moralis, & vtraque summa in suo ordine, idè non censetur excludi maior cum honoratur propter minorem. Confirmatur; Quia possum dicere Christo: Veneror te, Domine, ob diuinitatem tuam, quæ est supremum principium meum; & propter eximia dona humanitatis tue, quibus omnem creaturam superas, meamque salutem es operatus. Veneror etiam sanctissimam Animam & Carnem tuam, ob summam dignitatem, quam ex vnione diuinitatis contraxit.

Minor Ed. tria Christi. Potest tribui sine detrimento honoris summi.

DVBIVM III.

Virum Sancti sint adorandi? & quomodo?

Th hæc Tractatio sit perfecta; Dicendum est etiam de cultu Sanctorum. Nam hæc quæstio huic materiæ de adoratione Christi summè est connexa, vnde ab omnibus Doctoribus simul tradi solet.

14

Hæretici nostri temporis omnes in eo conueniunt, Sanctos cum Christo regnantes nullo modo esse adorandos. Ratio præcipua est; quia cum adoratio sit duplex, Religiosa scilicet, & Ciuilis; Neutrã sunt colendi. Non Religiosã; quia esset idololatria; religiosã enim adoratio soli Deo debetur; quia religio nos solùm erga Deum disponit. Non Ciuilis; quia hæc tantummodò ad vitam politicam pertinet; est enim officium obseruantie, quo inter homines alius alium colit, ac proinde non pertinet ad Sanctos, qui non versantur nobiscum politicè aut ciuilitè. Quod confirmatur, Quia non cognoscunt, quæ apud nos geruntur. Eundem errorem habuerunt Wicleffites, teste Thoma Waldensi tom. 3. de Sacramentis cap. 108.

Hæretici nostri temporis.

Inter antiquos hæreticos non deprehenduntur aliqui expressè hunc errorem tenuisse præter Leonem Isauricum, & Constantinum Copronymum, qui publico edicto cultum Sanctorum & inuocationem interdixerunt, teste Cedreno in vita ipsorum.

Wicleffites.

Leo Isaur. Copronym.

Alij verò, vt Vigilantius, Eustachius Sebastianus, & Claudius Taurinensis, quibus hic error tribui solet, expressè id non docuerunt: sed solùm, cultum imaginum & reliquiarum oppugnarunt; quod longè aliud est. Nunc

Idem.

Dico Primò, Sancti, siue Angeli, siue homines, aliquã adoratione sunt prosequendi, quæ sit excellentior honore ciuili. Definita est hæc veritas in Septima Synodo act. 2. 3. 4. & 7. & in Concilio Tridentino sess. 25. capite de Inuocatione, veneratione & reliquijs Sanctorum, & sacris Imaginibus.

15 Sancti Adoratione plurquam Ciuili venerandis sacris.

Probat Primò, Exemplis Scripturæ; Abraham enim adorauit Angelos, Gen. 18. Similiter & Loth Genes. 19. Balaam adorauit Angelum pronus in terram. Numeror. 22. Similiter Iosue, cap. 5. Iosue. Atqui hic cultus non erat ciuilis, qualem homines inuicem deferunt; quia non adorabant, nisi cum scirent esse Angelos, antea minime.

In Scriptura adorati Angeli.

Item 1. Reg. 28. Saul adorauit animam Samue- lis. 3. Reg. 18. Abdias Princeps adorauit Eliam. 4. Reg. 2. Filij Prophetarum adorauerunt Eli-

2. Hom. 1. 2.

N n iij zæum,

zæum, cum intellexissent requieuisse Spiritum Dei super illum. Dan. 2. Nabuchodonosor adoravit Danielelem seruum suum minime reluctan- tem. Nec obstat, quod iusserit adferri sacrificia, quasi existimarit Danielelem esse Deum; quia non voluit ea Danieli offerre, sed Deo Danielis, vt Hieronymus & Theodoretus in hunc locum notârunt.

Secundò idem probari potest testimonio Pa- trum. Sed hæretici non negant ita Patres sensisse, verum eos humano more in hoc lapsos fuisse, vel consuetudini populari se accommodasse.

Ratio Ca- tholica Af- fertioniis.

Tertiò Probat Ratione: Sanctorum excel- lentia incôparabiliter superat omnem perfectio- nem & excellentiam humanam, seu politicam, est enim diuina, supernaturalis, & cœlestis: ergo debetur eis maior cultus, quàm ciuilibus. Probat Ratione: nam adoratio debetur ob excel- lentiam; scilicet ob virtutem, sapientiam, nobili- tatem, potentiam: & adoratio ciuilibus debetur ob sapientiam, virtutem, nobilitatem, & poten- tiam humanam: ergo vbi hæc sunt penitus cœle- stia & diuina, longè sublimior adoratio debetur.

Excellentia ob quas San- cti hono- randi & Adorandi.

Quòd autem talia sunt in Sanctis, liquet. Nam Virtus illorum, est supernaturalis, & in ea sunt penitus perfecti & confirmati. Sapientia, est sum- ma participatio diuine lucis, qua fontem omnis veritatis contuentur, & in ipso omnium rerum causas. Nobilitas, est ex adoptione in Filios Dei, completa & confirmata per aditionem hæredita- tis. Potentia, est regnum cœli, iuxta illud Luc. 22. v. 29. Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus, regnum. Et Apocal. 3. v. 21. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo. Denique sunt in longè celsiore statu, quàm mortales: sunt enim in termino, in statu patriæ, & in statu æternitatis. Hinc manifestè sequitur, longè altiozem cultum illis deberi, quàm mortalibus. Confirmatur; Nam honor promittitur Sanctis, tamquam præmium ac cidentarium. 1. Reg. 2. Qui me honorificauerit, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt igno- biles. Ioan. 12. v. 26. Si quis mihi ministrauerit, hono- rificabit eum Pater meus. Dicitur autem Deus hono- rare, quia efficit excellentes & honore dignos, & vult eos ab alijs honorari.

An sancti res nostras nec curant, nec iurant, nec fingunt hæretici.

Respondent hæretici. Etsi sint mortalibus ex- cellentiores; tamen quia nobiscum vitam non agunt, nec cômmercium vllum nobiscum habent, non sunt à nobis colendi.

Respondeo, Etsi loco nobiscum non agant, tamen semper adsunt nobis spiritu: nam res no- stras cognoscunt, earum curam gerunt, & crebrò nobis opem ferunt: vt dictum est lib. 2. de Iustitia & Iure, cap. 37. dub. 6.

16 Cultus san- ctorum Re- ligiosus, qui Du- lia dicitur.

Dico Secundò, Hic cultus Sanctis debitus re- ctè dici potest religiosus, & ad religionem perti- nens: non tamen est latria; sed cultus medius inter latriam, & ciuilem honorem, qui *Dulia* à Doctoribus vocatur.

Triplex Excellentia.

Vbi Notandum est; Cùm sit triplex genus ex- cellentiæ, scilicet Increata, Humana, & Cœle- stis: Increata, debetur honor latriæ; Humana, honor politicus, Cœlesti seu supernaturali, debe- tur cultus quidam medius, qui latriâ fit minor, sed politico sit maior.

Quid sit Religiosus, Probatur ex eorum Festis.

Nunc Probat prior pars propositionis, Hunc cultum rectè dici religiosum. Primò, Quia hic cultus varijs rebus sacris, quæ etiam ad religio-

nem cultumque Dei pertinent, perficitur. Nam Sancti iam inde ab initio Ecclesiæ honorati fuê- re: Tùm diebus festis & anniterfariâ memo- riâ; etsi enim hi dies potissimum ad cultum Dei dedicentur; tamen secundariò instituantur etiam in memoriam & honorem Sanctorum. Et hunc ritum esse ex traditione Apostolicâ, patet ex Tertulliano *De corona militis*; vbi ait esse tradi- tionem Apostolicam in natalijs Martyrum of- ferre oblationem. Tùm Memorijs templorum; etsi enim templa primariò consecratur Deo ad sacrificium; tamen secundariò instituantur ad honorem Sanctorum, vt fideles ibi peculiarem honorem illis tribuant, & eorum Reliquia tam- quam in honorifico mausolæo asseruentur. Hinc totus mundus plenus est antiquissimis Martyrum memorijs, id est, templis, vbi maxima diuinitus edita sunt miracula. Tùm denique honorantur Sancti religiosi peregrinationibus, votis, ieiunijs, vigilijs, luminibus, suffitibus, & similibus; vt docet Hieronymus aduersus Vigilantium; quæ omnia superant consuetudinem cultus ciuilibus. Nec tamen hæc ad idololatriâ vlllo modo perti- nent; quia neq; ex natura sua, neque ex intentione exhibentium fidelium, sunt protestationes diui- nitatis.

Ex Tem- pli.

Ex Festis, peregrina- tionibus &c.

Hæc non, spectant ad idola- triam.

Secunda Ratio, Quia omnis illorum honor ad cultum Dei refertur, & in Deum redundat: vt docet Ambrosius ferm. 6. in fine: *Quisquis hono- rat Martyres, honorat Christum, qui spernit Martyres, spernit Christum.* Et Hieronymus epistola ad Riparium, *Honoramus seruos, vt honor seruorum redun- det ad Dominum.* Ergo hac ratione potest hic cul- tus dici Religiosus.

Honor san- ctorum in Deum re- dundat.

Tertia, Quia confert ad bonum spirituale ani- mæ; fouetque nostram deuotionem circa res sacras.

Quarta, Quia hic cultus defertur ob sanctita- tem & religionem ipsorum, qua inhaerent Deo.

Et proficit etiam ad bonum nostrum spirituale.

Quinta, Excellentia, ob quas hic cultus datur, sunt participationes quædam excellentiæ diuinæ; ob quas ipsi eximio modo dicuntur *Filij Dei*, imò *Dij*, vt patet ex Scripturis: ergo & hic cultus est participatio quædam cultus diuini; ac proinde per participationem religiosus.

Ex his patet altera pars propositionis, scilicet hunc cultum non esse latriam. Nam latria defer- tur Deo propter excellentiam, quam habet, qua- tenus est primum omnium rerum principium, quæ nulli creaturæ est communicabilis; vnde nec hon- or eius.

17 Cultus hic non est latria.

Tertia pars; Scilicet hunc cultum esse medium inter latriam & ciuilem, similiter ex dictis colli- gitur: nam excellentia Sanctorum media est inter diuinam & humanam.

Hinc etiam Patet solutio argumenti hæretico- rum initio propositi. Non enim duplex, sed tri- plex est genus cultus. Quare, etsi cultus sancto- rum non fit latria, aut Ciuilibus, est tamen medius quidam cultus, qui rectè dicitur *Dulia*; quæ iuxta D. Thomam 2. 2. q. 103. est species Observantiæ: *Observantia* enim omnibus maioribus in dignitate constitutis honorè exhibet. Huius duæ sunt spe- cies; scilicet *Observantia ciuilibus*, quæ ob humanam dignitatem ordinis naturalis honorem defert: & *Observantia sacra*, quæ ob dignitatem supernatura- lem; & *Dulia* dici potest, eò quod alio nomine ca- reamus; quamuis hoc nomen propriè significet honorem

18 Soluitur obiectio hæreticorum

Dulia & Observantia.

honorem quem serui Dominis exhibent. Verum omnes mortales erga Sanctos, tamquam erga suos Dominos merito se gerere debent.

Obiectio ad vera hæreticorum ex Matth. 4. Sed Obijciunt præterea hæretici; Matt. 4. diabolus tantummodo petit quandam, προσκύνειν, id est, quandam genuflexionem & inclinationem sibi à Christo deferri, & tamē refellitur verbis Scripturæ: *Dominum Deum tuum adorabis, & ei soli serues.* Ergo soli Deo omnis inclinatio religionis causâ est exhibenda.

Solutio. Respondeo; Diabolus petebat προσκύνειν, id est, inclinationem adorationis in signum latriæ, vt omnes Patres testantur. Vnde recte repellebatur verbis istis Deuteron. 6. v. 13. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli serues;* scilicet seruitute latriæ: Græcè enim est λατρεύεις, vt notat Diuus Augustinus q. 61. in Genesim. Hæbraicè quidem est THAGHAVOD quod nomen commune est ad omnem seruitutem; sed hæc accipitur pro certo genere seruitutis, quod soli Deo conuenit.

Obijciunt Secundò: Esther 13. Mardocheus noluit adorare Aman: Rationem addit: v. 14. *Timus enim, ne transferrem honorem Dei mei ad hominem, & ne quemquam adorarem excepto Deo meo.* Act. 10. Petrus noluit adorari à Cornelio: vnde ait v. 26. *Surge; & ego ipse homo sum.* Apocal. 19. v. 10. Angelus recusauit adorari à Ioanne, *Quia,* inquit, *Conseruus tuus sum.*

Solutio. Respondeo, Quidam dicunt Aman voluisse adorari tamquam quædam Deum, sicut interdum moris erat apud barbaras Gentes. Ita D. Thom. 2. 2. q. 84. a. 1. & Lyranus in hunc locum Esther. Verum hoc parum est credibile: Primò, Quia Aman erat famulus Assueri Regis, & in eius palatio versabatur: cuius ergo insolentię & temeritatis fuisset exigere honores diuinos, quos nec ipse Rex postulabat? & quomodo alij aulici id tolerassent? Item, quomodo hac ratione iram Regis non concitasset? Secundò, Quia credibile est Aman eum honorem exegisse, qui illi mandato Regis erat constitutus, vt patet ex cap. 3. Esther: atqui nullo modo credibile est Regem voluisse, vt instar Dei cuiusdam coleretur. Vnde Respondeo cum Caietano in locum D. Thomę iam citatum, illum honorem quem exigebat Aman, nõ fuisse nisi civilem apud alias Gentes, scilicet genuflexionem, vt ex cap. 3. colligitur. Sed apud Iudeos ex consuetudine fuisse Deo reseruatam, nec nisi rarò & ob grauem causam hominibus exhiberi solitum; nempe in signum magni vel doloris, vel timoris, vel insignis gratitudinis; vt videre est Ruth. 2. Iudith. 10. 1. Reg. 25. vbi Abigail Dauid. 2. Reg. 9. vbi Miphibozet Dauidè adorat. Deo autè ordinariè hic honor genuflexionis tribuebatur; vt patet 3. Regum 8. & 1. Esdræ 9. Hinc metuebatur Mardocheus, ne si ordinariè & solum reuerentiæ causâ Amano hunc honorem haberet, id cederet in iniuriam Dei & scandalum Iudeorum.

Qualem cultum Aman à Mardocho petierit.

Cur, & qualem honorem à Cornelio sibi ferri noluit D. Petrus. Ad alterum locum: Petrus ex modestia illum honorem recusauit, licet Cornelius rectè exhiberet. Ita Chrysostomus in hunc locum Actoꝝ. Viri enim sancti ob humilitatem non ferunt sibi in hac vita, taptum honorem, quantus est prostratio in terram, deferri nisi ob raram aliquam causam. Hieronymus tamè contra Vigilantium scribens, existimat Cornelium putasse Petrum esse quid maius homine, sicut Gentiles putant de suis

femi-deis: & ideo merito reprehensum. Verum D. Chrysostomi sententia videtur probabilior.

Ad Tertium locum: Respondet D. Augustinus q. 61. in Genesim. Angelum apparuisse talem, vt potuerit existimari Christus, & pro Christo adorari; Vnde, inquit, *corrigendus fuit adorator.* Verum communis sententia est Ioannem voluisse exhibere cultum conuenientem Angelicę dignitati, sicut fecerant Sancti Veteris Testamenti; Angelum tamen prohibuisse, vt ostenderet, quanti fierent homines ab Angelis post naturam hominis à Deo assumptam, quam ipsi in Christo adorant. Et præsertim, quanti fierent Apostoli Principes Ecclesię, Christo coniunctissimi, eiusque spiritu singulariter præditi; quod satis verba Angeli insnuant, cum ait, *Conseruus tuus sum.* Ante Christi aduentum facillè patiebantur se ab hominibus adorari. Ita D. Greg. lib. 27. Moral. c. 11. Beda, Anselmus, Richardus, Rupertus, & alij in c. 19. Apocal. & Caietanus supra. Vnde etsi cap. 22. rursus Ioannes idem facere tentaret; Angelus tamen recusauit: quod euidentis signum est, Ioannem non voluisse adorare instar Dei.

Tertiò Obijciunt quædam testimonia Patrum, in quibus dicitur nec Angelos nec homines adorandos, sed solum Deum. Sed facillè respondetur, Patres agere contra Ethnicos, & loqui de adoratione latriæ. Quod verum esse, patebit inspicienti ipsorum verba.

Obijciunt Quarto, Adoratio Sanctorum ad hoc viuentium, non pertinet ad cultum religiosum: ergo nec eorum, qui ex hac vita migrarunt.

Respondeo; Si homines Sancti nobiscum agentes adorentur propter sanctitatem supernaturali, & reliqua cœlestia dona; vel propter dignitatem quam habent, quatenus sunt templa Spiritus sancti; sine dubio erit cultus religiosus, non civilis: quomodo Abdias vnus ex primatibus Regis, adorauit Eliam pronus in terram; & Nabuchodonosor Daniele; & filij Prophetarum Elisum. Vnde D. August. lib. 20. contra Faustum cap. 21. *Colimus,* inquit, *Martyres eo cultu dilectionis, & societatis, quo & in hac vita coluntur Sancti Dei homines: sed illos tantò deuotius, quanto securius post incerta omnia superata.* Ex quo patet, Etsi hi cultus sint eiusdem speciei; is tamen, quo coluntur Sancti cum Christo regnantes, est perfectior, & quoad affectum seruitutis, qui feruentior & submissior est; & quoad notam externam, quę etiam demissior esse solet. Nā procumbimus in genua, complicamus manus, accendimus luminaria, & excitamus suffitus in honorem Sanctorum; quę tamen non præstamus viuentibus.

ARTICVLVS III.

Virum Imago Christi sit adoranda adoratione latriæ?

Respondetur; Si imago Christi consideretur, vt res quædam est, scilicet vt res distincta ab exemplari; sic, non potest latriæ coli, imò nulla reuerentia ei debetur: quia hæc reuerentia soli rationali naturæ defertur. Si autem consideretur, vt imago; id est, vt substituitur loco exemplaris, & quodammodo includit ipsum exemplar per nostram apprehensionem, sic eodem cultu coli-

N n iij tu coli-